

JEAN-FRANÇOIS HAAS
◆
TESTAMENTUL LUI ADAM
nuvele

Colecția

LONGSELLER

Cărțile care biruie timpul

traduki

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea pentru promovarea literaturii din care fac parte Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe al Republicii Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (din însărcinarea Cancelariei Federale a Republicii Austria), Goethe-Institut, Fundația S. Fischer, Agenția Slovenă de Carte JAK, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și al Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Culturii din Muntenegru, Târgul de Carte de la Leipzig și Fundația S. Fischer.

Titlul original: *Le testament d'Adam. Nouvelles*
Le testament d'Adam. Nouvelles © 2017, Éditions du Seuil
Editura Școala Ardeleană © 2018, pentru traducerea în limba română

© Editura Școala Ardeleană
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

ISBN 978-606-797-315-0

Editor: Vasile George Dâncu
Concept grafic colecție: Ciprian Butnaru
Coperta: Ioachim Gherman
Corectură și tehnoredactare: Sandra Cibicenco

JEAN-FRANÇOIS HAAS

TESTAMENTUL LUI ADAM
NUVELE

Traducere din limba franceză și Cuvânt înainte de
FLORICA CIODARU-COURRIOL
JEAN-LOUIS COURRIOL

Cluj-Napoca, 2018

Jean-François Haas (1952, Fribourg, Elveția) este scriitor de limbă franceză și profesor de franceză și istorie. A studiat literatura franceză, filologia română și istoria la Universitatea din Fribourg, după care a predat toată viața într-un colegiu din același oraș. Deși scrie de la vârsta de 12 ani, a debutat abia la 55 de ani, la Editura Seuil, din Paris, cu romanul *Dans la gueule de la baleine guerre* (2007). Aceștia i-au urmat alte 4 romane, la aceeași editură: *J'ai avancé comme la nuit vient* (2010), *Le chemin sauvage* (2012), *Panthère noire dans un jardin* (2014), *L'homme qui voulut acheter une ville* (2016). Fidel aceluiași editor, în 2017 publică volumul de nuvele *Le testament d'Adam* (*Testamentul lui Adam*). J.-F. Haas abordează în scrierile sale viața oamenilor mărunți, existența muncitorilor emigranți (cu precădere portughezi, care se găesc în număr mare în Elveția), rasismul, micile și marile drame ale oamenilor din jur, susținute întotdeauna, la autorul elvețian, de o reflecție umanistă asupra binelui și răului. A fost distins cu numeroase premii, printre care Premiul „Schiller” (2008), Premiul „L'Etat de Fribourg” (2012), Premiul „Lettres frontiere” (2013).

Stabilită în Franța de mai mulți ani, **Florica Ciodaru-Courriol** este traducătoare, doctor în Literatură comparată la Université Lumière Lyon 2 (*Proust et le roman roumain moderne*). A predat limba română la Université Lyon 3 și cursuri de traducere la École Normale Supérieure. Colaborează activ cu Festivalul primului roman de la Chambéry. A tradus și publicat în franceză volume de Hortensia Papadat-Bengescu, Marta Petreu, Ioan Popa, Iulian Ciocan, Cătălin Pavel, Rodica Draghinescu, Bogdan Costin, Magda Cârneci, Horia Ursu. A publicat în volum: *Madame Bovary, moravuri de provincie* de Gustave Flaubert, *Rusia sau legea puterii* de Thérèse Obrecht, *Ataşamentul de Florence Noiville, Mierea de Slobodan Despot, Domnul și Doamna Riva* de Catherine Lovey, *Testamentul lui Adam. Nuvele* de Jean-François Haas (trad. în colaborare cu Jean-Louis Courriol).

Jean-Louis Courriol (1949, Franța) este profesor agrégé de latină, greacă și franceză, doctor în traductologie (*Littérature roumaine et traduction. Théorie et pratique*, 1997). A fost profesor de limba franceză la Universitățile din Iași și Craiova, unde și-a aprofundat cunoștințele de limba și literatura română pe care le-a predat timp de 30 de ani la Université Lyon 3. Este Doctor Honoris Causa al Universității din Pitești (2001), unde a condus un Masterat de Traducere literară, și Profesor Honoris Causa al Universității din Timișoara (2016). A publicat peste 20 de volume de traduceri în franceză din autori români: Mihai Eminescu, Liviu Rebreanu, Marin Sorescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Augustin Buzura, Mircea Dinescu, Ion Băieșu, Bogdan Teodorescu, cât și din franceză în română: *Adam și Eva* de Charles-Ferdinand Ramuz, *Testamentul lui Adam. Nuvele* de Jean-François Haas (trad. în colaborare cu Florica Ciodaru-Courriol). A participat la volume colective despre literatura română, la congrese universitare internaționale, unde a pus în valoare creațiile literare românești.

*Lui Dominique,
Christine, Mathieu,
Rachel și Jean-Baptiste*

Lui Matthieu Corpataux și Lucas Giossi de la L'Epître

Lui Adrien Gaillard de la Archipel

Cuvânt înainte

Exemplu de scriitor fericit, Jean-François Haas scrie de la vârsta de doisprezece ani, dar nu se hotărăște să trimită primul roman la un editor decât după ce trece capul a cincizeci de ani, când își expediază manuscrisul la mai multe edituri francofone, printre care prestigioasa editură Seuil (care l-a publicat, între alții, pe Norman Manea). Plicul cu primul roman al necunoscutului din Fribourg este deschis – spre norocul debutantului elvețian – și citit cu atenție de către un responsabil de colecție, el însuși scriitor. Romanul place și curând apare sub titlul *Dans la gueule de la baleine guerre*, în 2007. De atunci, fidel Editurii Seuil, scriitorul a mai publicat: *J'ai avancé comme la nuit vient* (2010); *Le Chemin sauvage* (2012); *Panthère noire dans un jardin* (2014); *L'homme qui voulut acheter une ville* (2016); *Le testament d'Adam. Nouvelles* (2017).

Cu o periodicitate ce și-a găsit ritmul ei de croazieră, mai ales de când se dedică numai scrisului, J.-F. Haas publică practic un roman la doi ani. Originar din Elveția francofonă, profesor de franceză și istorie în viața de toate zilele în Fribourg (unde s-a născut), s-a retras acum în casa părintească, situată în împrejurimile înverzite ale orașului, de parcă ar fi dorit

să illustreze sinceritatea concepțiilor sale de scriitor care reflectează profund asupra lumii contemporane.

Dezicând opinia generală a editorilor occidentali reticenți la genul scurt, autorul a cinci romane remarcate de critică și-a continuat opera publicând, în primăvara lui 2017, o culegere de șapte nuvele cu titlul *Testamentul lui Adam*, care nu este al niciuneia dintre nuvelele ce compun volumul, ci doar subiectul de examen al protagonistului din prima nuvelă, „Împărțirea lumii”. Un alt paradox ce ar caracteriza aceste scrieri este și geneza lor: câteva din ele au fost scrise la îndemnul unor redactori de reviste literare din Elveția, precum *l'Épître*; autorul a ținut să semnaleză acest detaliu pe care noi l-am preluat fidel în nota de subsol.

Elementul unificator al celor șapte nuvele de proporții rezonabile și aproape similare rămâne în primul rând stilul și viziunea lumii pe care o exprimă. Un stil de o limpezime clasică, mânuind cu franchețe figuri poetice precum metafora, comparația, oximoronul. Impresia generală ce-o degajă universul cărții lui Haas este cea a unei operații disperate de a salva ireparabilul prin scris. Lectura oricăreia dintre cele șapte povestiri dezvăluie capacitatea autorului de a observa unde se ascunde durerea, fie că este în sufletul elevului strălucit ce-și dă bacalaureatul ce-i va asigura lui, copil de emigranți portughezi, integrarea în societatea elvețiană, unde tatăl său continuă „să se lupte cu șeful căruia nu-i plăceau portughezii ăia care-și dădeau copiii la școli, «să stea dracului la locul lor, și-așa la ce bun studiile

superioare, la fabricat guri inutile de hrănit. Prea mulți intelectuali pe lume!»; fie în amintirea mamei ce și-a crescut singură copilul care se înstrăinează treptat de ea și sfârșește la propriu și la figurat în consumul de droguri; fie în durerea unei alte femei care-și așteaptă în van iubitul „ridicat” de brigăzi de extremă-dreaptă, mângâindu-se doar cu poemele lăsate de el și cu visul de a-și regăsi copilul ce i-a fost subtilizat la maternitate; fie în durerea (nespusă) a mamei care nu-și mai vede băiatul prins în vârtejul lumii afacerilor și care, revenit în apartamentul natal doar după moartea ei, a mamei, va lichida absolut totul, nepăstrând nici măcar o fotografie. Relația inter-generaționistă irigă textele nuvelilor din volum, ca un leitmotiv uneori sumbru, alteori generos-optimist (cum se întâmplă în „Bo-bo”, până la un anume punct).

Derivei evidente a tineretului – expusă de un fost elev, vânzător de moarte (droguri), profesorului de limbi clasice, în rolul transparent de alter-ego al autorului – i se opune frumusețea, în speță a *Lăptăresei* lui Vermeer: „*Lăptăreasa* asta, ce este ea pentru dumneavoastră? Face parte dintre cei slabi ori dintre cei tari? Din categoria slabi, nu-i așa? O servitoare... Cineva care se propune în serviciul nostru... Chiar și Vermeer, dându-ne pâine și lapte... Dar dacă dând, el vrea să sugereze că separarea lumii în slabi și tari este un punct de plecare greșit? Dacă am pleca mai bine din alt unghi? Albul laptelui nu e nimic. Nimic, lumina momentului prezent. Gestul de a vărsa laptele

în oala de pământ adineauri nu va mai fi, ca și cum nici nu ar fi avut loc niciodată; și totuși în acest scurt moment, el adună totul. Gestul acesta care nu e nimic, laptele și albul lui care nu sunt nimic, femeia aceasta care nu e nimic, mângâierile luminii, nici măcar străluciri în toată legea, pe oala de pământ, care nu sunt nimic, fac totuși toate, în același timp, ceva frumos. Nu există neant, ci doar frumusețe. Nimic nu se pierde, totul e frumusețe, pâinea frumuseții care ne face să trăim. Nimic nu se pierde, totul ne creează”.

Haas este conștient că nu poate schimba radical oamenii – dar se încapățânează să acorde acest rol scrisului, ca un terapeut contând pe virtuțile consolatorii ale limbajului. Am zice că prozatorul elvețian are vocația fericirii, a celui ce se hrănește cu poezie: își găsește bucuria în culoarea luminii, în transparența aerului, în nuanțele pietrelor, ale muntelui, ale pădurilor, ale creștelor înzăpezite (nu este elvețian degeaba!): „privirea rățăcea într-o zare de păduri și dealuri, din care cele mai îndepărtate păreau albastrii, un albastru pe care căldura verii îl contopea într-o pulbere albicioasă cu azuriul cerului”. În altă parte, „haosul negru și gri al pădurii de conifere sfâșiată de stânci și alunecări de pietre se învăluia cu o grație albăstrui-aurită. Drumul însoțea râul care sărea din cascadă în cascadă printre copaci, săltând și spumegând, ca apoi să se liniștească brusc, gălgâind ori lenevind, se agita din nou, se înfuria, lupta cu stâncile și trunchiurile dezrădăcinate”. Întregul volum este scris cu sensibilitate

poetică și un mare respect al limbii ce nu exclude totuși unele îndrăzneli poetice, cuplurile de adjective contrarii (în „Ultima noapte a cedrului”), limbajul arhi-simplu al adolescentului emigrant (din „Bo-Bo”) ce sugerează inocența primară a celui născut pe alte meridiane. Frazele lui Haas scânteiază de jocurile cascadelor sau de reflexiile verii în stâncile albăstriei și foșnesc odată cu frunzele pădurilor ori răspund sinestezic păsărilor din parcuri și grădini.

Observația servește imaginației, nu pentru a crea artificial o lume, ci pentru a se substitui *celuilalt*, aproapelui, spre a-l înțelege mai bine: „Imaginația mea! Care stârnea zâmbetele celor din jur încă din anii de colegiu. Imaginație ce mi-a permis să mă pun totdeauna în locul celuilalt, să-l las pe celălalt să ia loc în mine”.

Autorul se vrea optimist chiar dacă realitatea îl contrazice frecvent, transformându-l într-un optimist contrariat; frecvența oximoronului nu este chiar întâmplătoare: astfel, marea la care visează de o viață pensionara ce și-a pierdut fiul și toate iluziile (din „Să vezi în sfârșit marea”) îi apare femeii „prin lumina aceea glorioasă ce se întindea în fața ei, abis atât de adânc de nu se străvede nimic în el, toată *lumina* aceea în care va păși oarbă ca în *întunecimea* nopții [...]. Dar ea este hotărâtă s-o guste și, odată cu ea, toată lumina aceea care sclipește, toată lumina cuprinsă în ea, *orbitoare, lumina aceea care-i întunecă ochii*” (s.n.). Protagonistul din „Regele Poloniei a spus sau Garda elvețiană”, hărțuit de probleme de conștiință pentru că ia asupra sa

vina bunicului obligat de superiori să conducă la frontieră grupuri de evrei expulzați, este pătruns de întunecimea unei nopți din Provența, „o noapte ce murmura și suspina cu blândețe prin grădina protejată de *flacăra neagră* a chiparoșilor sub stelele sclipitoare (s.n.)”. În schimb, descendentul unei familii de emigranți „stătea acolo, dedesubt” (sub „dealul detașându-se pe cerul ce începea să se lumineze”, unde „reverberele desenau o coroană de stele deasupra acoperișurilor și copacilor”), „neputincios, umilit, simțind însă în străfundul lui umilințele tuturor umilițiilor, și asta devenea o forță care-l făcea să-și țină capul sus, știa că de-acum nu va mai pleca niciodată privirea”.

Asimetriei în plan stilistic îi răspunde una la nivel naratologic, asimetrie ce funcționează în cele două sensuri: fisura, discordanța, discrepanța social-umană sunt echilibrate de generozitatea reflecției intime, profund umanistă și glorios luminoasă a scriiturii. Este stabilizant ca într-o lume distorsionată, lipsită tot mai mult de repere, violență în acte și limbaj, să dai peste o carte ca a lui J.-F. Haas, ce poate fi pusă fără reticențe în mâna celui mai pudic cititor. Suntem în prezența unui admirabil talent de povestitor, de creator de personaje atașante, în scenografii diferite, cât și de perturbator al prejudecăților și al conformismului intelectual sub o formă literară de o limpezime cuceritoare.

Traducătorii

Împărțirea lumii

Aș vrea să văd și eu clauza din Testamentul lui Adam care mă exclude de la împărțirea lumii. Examenul oral este pe sfârșite, José își dă seama după ceasul din perete, de deasupra capetelor celor doi examinatori, profesorul lui de istorie și expertul; cincisprezece minute trec repede, în ciuda căldurii aceluia iunie care făcuse necesară instalarea ventilatoarelor în sălile de examene. Situase destul de corect fraza lui François I în context, prezentase puterile coloniale, Spania și Portugalia, cu imperiile lor, avusese în clipa aceea o mică strângere de inimă gândindu-se la sărăcia ce se abătuse asupra Portugaliei, nu căzută așa chiar din senin, și care făcuse din el până la urmă un copil de emigranți izgoniți de acasă de șomaj; îi apăruse atunci brusc figura mamei sale spălând scările blocurilor, culoarele și sălile Universității unde voia să studieze el începând din toamnă, cât și figura lui tatălui său care se scula de la ora patru dimineața, în fiecare zi, ca să ajungă la abator, să taie și să sorteze vaci, boi, porci... Apoi vorbise despre călătoriile lui Jacques Cartier, trebuie să le mai zică ceva, să nu-i dau ocazie expertului să se adâncească în tăcere și să mă prindă cu vreo chestie.

„Ne puteți spune la care tratat anume făcea aluzie François I când își exprima dorința de a vedea acel Testament al lui Adam?”

Se gândise tot sfertul de oră cât durase pregătirea înainte de examinare, dar nu găsisese răspunsul, deși vedea exact locul unde stătea scris pe fișa lui de notițe, în prima treime a textului, iar acum expertul îl zorea:

„Tratatul de la... Ați explicat cum a fost împărțită Lumea Nouă în 1494, spre binele păcii și al concordiei între Spania și Portugalia, punând astfel o limită geografică stabilită, fiecare rămânând de partea care i-a fost atribuită spre a trăi astfel în înțelegere...”

Sub nasul expertului strălucesc câteva picături de sudoare. De ce se încăpățânează să-l chinuie așa, dacă recunoaște că în rest a răspuns bine? Ah, să termine mai repede cu oralul ăsta și să poată trimite un mesaj mamei ca s-o liniștească; era sigur că a reușit la toate examenele copilul portughez purtat zi de zi cu mulțimea de alți copii pe valurile interminabilului naufragiu al economiei mondializate, micul portughez aruncat precum o epavă, precum un lemn putred plutind pe apă ori precum o pană pierdută de vreo pasăre, pe un sol străin, într-o limbă străină...

„Tratatul de la...? Haideți, tocmai dumneavoastră, care sunteți portughez, care știți că v-ați lăsat păcăliți, fiindcă nu ați primit decât Brazilia, pădurile ei înăbușitoare, neprimitoare, cu triburi în pieile goale, fără aur, fără diamante, fără alte bogății, fără vreun imperiu mare de exploatat cum ar fi al Incașilor ori al

Aztecilor... Tratatul acela întortocheat prin care ați fost trași pe sfoară?... Înțelegeți-mă bine, spun asta ca să vă ajut... Întortocheat... Tratatul de la...?”

Brusc, numele îi apărură atunci în minte:

„Tordesillas!

– Da, foarte bine!”

Și asta fu ultima întrebare la care mai avu dreptul la oralul de istorie. Va avea o notă bună, știuse practic tot în afară de numele acela, iar acum și-l amintise totuși, profesorul și expertul zâmbesc, expertul satisfăcut de umorul său pedagogic, o să i se dea o bombonică și lui fiindcă ceilalți doi aici prezenți își primiseră partea lor cu Tratatul de la Tordesillas... „Trași pe sfoară, portughezilor, tratat întortocheat”: un joc de cuvinte care să-l facă să găsească răspunsul; ar mai fi putut adăuga: „trași pe sfoară la Tordesillas de mâncătorii de tortillas”* ...

Se ridică și părăsi sala de examen. Ceilalți colegi îl așteptau: „Cum a fost?” Le răspunse: „Bine!” La care colegii îi spuseră: „Nu ne făceam noi griji pentru tine...” Iar el le spune: „Dar examinatorii ăștia doi sunt niște tâmpiți”.

Își lăasă colegii acolo și se retrase ca să scrie un mesaj pe telefon maică-sii, altul lui taică-său, să fie și el fericit, să le mulțumească, dar când o să aibă taică-său

* Tortillas este o specialitate culinară, un fel de lipie foarte subțire făcută din făină de porumb, din Mexic și America Centrală, cunoscută încă din Antichitate (n.t.).

timp să-l citească? pauza trecuse, trebuia să taie cărnurile, rapid, cât mai rapid, să facă bucați, să hăcuiască, să taie, să taie, nici la toaletă să nu meargă, era muncă pe bandă rulantă, mama ei de treabă! fă pipi pe tine dacă nu mai poți, dar nu întrerupe munca, și-n vreme ce pianota pe telefon, colegii se întrebau tare: „Ce-o fi având? Ce i-or fi făcut?”

José reveni în grupul lor, aduseseră bere într-o sacoșă frigorifică, lucru interzis în raza școlii, acum însă dădeau și ei examenul de maturitate, nu? se instalaseră sub un copac, dar și acolo era cald; toată curtea, asfaltată, îți dădea impresia că încerci să respiri aproape de un foc mare și că aerul îți pătrunde, arzându-te, în gură și în plămâni. De la începutul lunii iunie se anunțase peste tot în Europa începutul unei veri caniculare, încă una, „vom bate cu siguranță recordul din precedentele veri”, declarau ziariștii, ca și cum ar fi fost vorba de competiții și de recorduri de bățut, Pământul era pe cale de a „crăpa”, era începutul sfârșitului, dar ei aveau optsprezece ani, aveau destulă bere, reușiseră la examene, aveau tot viitorul în față.

Așteptară cu cei care trebuiau să intre la oral abia spre sfârșitul după-amiezii și care, pentru moment, nu beau încă nimic; pe la ora treisprezece comandară câteva pizza XXL, pe care le împărțiră râzând în curtea școlii, habar nu aveau ei că nu vor mai fi niciodată în viață atât de uniți cum erau în aceste momente. Își așteptau colegii jucând cărți, frisbee, leapșa pe cocoțate, Omul negru, cu cât timpul trecea, cu atât ei

se adânceau mai mult în jocuri de copii și când, în fine, ultimul elev ieși din sala de examinare strâmbându-se, și întreat: „A fost nasol?”, băiatul apucă repede sticla de bere pe care i-o dădea un coleg și, pufnind în răs, răspunse: „Am tras subiectul pe care-l pregătisem cel mai bine!”, plecară cu toții spre zona de vile unde unul dintre ei îi invitase la un *mega* grătar.

Lui José i se întâmpla uneori să treacă pe lângă acel cartier de vile când se plimba cu bicicleta, era pe vârful dealului de unde se vedea tot orașul, cartierele vechi construite pe vremea industrializării fuseseră în parte refăcute, alungându-se astfel populația de muncitori, pensionari, emigranți, cei cu venituri modeste, pentru a se instala în loc o populație de tineri în jur de treizeci de ani, moderni și snobi, pe niște chirii exorbitante. Vechea populație fusese împinsă la periferie, în cartierele noi, printre magazine imense și depozite industriale. El locuia într-unul din cartierele acelea. De acolo, privirea rătăcea într-o zare de păduri și dealuri, din care cele mai îndepărtate păreau albastrii, un albastru pe care căldura verii îl contopea într-o pulbere albicioasă cu azuriul cerului. Era un oraș fără lac și fără râuri. Blocul de vile, de construcție recentă, era protejat de un fel de zid împrejmuitor format din mai multe ziduri, sudate între ele, care închideau proprietatea. O poartă din grilajul înalt interzicea accesul persoanelor din exterior, trebuia să suni și să aștepți să ți se deschidă din una din vile. Intrară după ce colegul care îi invitase introdusese

cheia și tastă codul de acces pe borna plasată la nivelul automobiliștilor. Trei din clasa lui locuiau aici. „Ce dracu’, băi, observă unul din băieții care descoperea uimit acest univers, ați uitat să construiți șanțurile de apărare și podurile mobile ca la castel!” O echipă de pază făcea ronduri ziua și noaptea la ore aleatorii. „Dar de ce vă este frică de vă baricadați în halul ăsta? Eu credeam că numai deochiații caută să se ascundă...”

Strada era pustie. Prin grădinile scăldate într-o lumină orbitoare, împeștiată de flori, se jucau copii, la adăpostul zidurilor și grilajelor; se zbenguiau zgomotos și se stropeau în piscinele private. De pe terasele apartamentelor se ridica fum de grătar și miros de fripturi. Prietenul descuie poarta vilei; tatăl său încinsese deja cărbunii și pusese carne de pui la fript, alte bucăți de carne, cotele și creveți așteptându-și rândul în marinade roșii, galbene, verzi. Îi trimise în spatele casei: „Mergeți și vă răcoriți un pic”, într-un bazin care iarna putea fi acoperit și încălzit. Îi trebui ceva timp lui José până să înțeleagă de ce grădina aceea, ca și celelalte pe lângă care trecuseră venind aici, îi dădeau o senzație ciudată: gazonul de aici era foarte verde pentru că era stropit. Pe când în spațiul pătrat pe care-l delimita blocul lui împreună cu celelalte blocuri vecine, gazonul se îngălbenea, se usca, devenea aspru ca paiele sub tălpi, maică-sa zicea că parcă ar fi sârmă de parchet; administratorul blocului lor promise o scrisoare în care i se interzicea să ude, iar el spunea, arătând spre arborii ornamentali cu frunzele pleoștite,

cenușii: „Și nu suntem decât la începutul verii; ce-o să fie în toiu verii?” Nu mai plouase de la Înălțare, din luna mai. Intraseră în a șaptea săptămână fără strop de ploaie. Erau interzise oficial focurile de grătare prin pădure, și se vorbea că s-ar raționa pomparea apei în lacuri și râuri destinată irigației câmpurilor, țărani erau îngrijorați de soarta recoltelor viitoare, medicii preconizau ca bătrânii să stea în casă, la umbră, în ceasurile de căldură maximă, să bea apă multă și să meargă prin malluri unde era climatizare, primăria le cerea cetățenilor să facă dușuri scurte, să renunțe la baia în cadă. José călca acum pe gazonul răcoros, își întinse prosopul și plonjă apoi cu ceilalți băieți în piscină.

Plecă de acolo pe la ora trei dimineața; unii plecaseră mai devreme, alții continuau petrecerea, el ținea să-l vadă pe taică-său înainte ca acesta să plece la lucru, la abator. Îl apucase încă de cu seară dorința să-l îmbrățișeze pe omul acela, care aproape că nu știa să citească, își scria cu mare greutate numele, care părăsise de mic școala ca să-și ajute propriul tată la atelierul de tâmplărie, ceea ce nu împiedicase falimentul în ciuda eforturilor, a nopților și a duminicilor sacrificate la muncă și care trebuise până la urmă să se exileze cu nevasta în căutare de lucru, de orice serviciu, lăsându-l pe José la început în țară, unde fusese crescut până la șase ani de bunici și de un unchi bătrân adâncit într-un teribil mutism după întoarcerea din războiul din Angola, unde își văzuse camarazii explodând în bucăți

pe un câmp minat, el însuși rămăsese prostrat ore și ore întregi în mijlocul aceluia teren al morții, stropit de sângele celor sfârtecați, tremurând, plângând, strigând, cu speranța deșartă că cineva va veni totuși să-l ia de acolo. Continuând și acum să stea prostrat, tremurând, plângând sau strigând uneori, ca o vită speriată în fața abatorului, zidit de viu în acel tărâm al lui. Lui José i se mai întâmpla încă să-l viseze, încerca atunci să fugă și se trezea transpirat...

Taică-său se uita la el cum studiază stând cu nasul în cărți sau în fața calculatorului și nu îndrăznea să-i spună nimic, de teamă că-l deranjează... La ora aceea nu mai era niciun autobuz, dar dacă grăbește pasul va ajunge la timp ca să pregătească el cafeaua de dimineață. Așa încât când taică-său se va scula, să fie gata și s-o bea împreună; la început tata, încă adormit, nu va zice nimic. Iar el o să-i spună: „Tu, de fapt, ai reușit la examenele mele”; dar știe bine că nu o să aibă curajul să vorbească astfel. Să-l îmbrățișeze. În timp ce maică-sa ar dormi încă. În timp ce ei vor fi atenți să n-o trezească. După ce taică-său va pleca la serviciu, se va duce și el la culcare. Manuel, celălalt băiat, născut după ce s-au stabilit aici, se va răsuci în pat, dar nu se va trezi. Împarte camera cu fratele în vârstă de doisprezece ani, de când s-a născut surioara lor, Ana Rita, care are acum cinci ani. Tata le făcuse paturi suprapuse, fostul tâmplar era mândru că le reușise, mai uita astfel de sfârtecatul de burți de porci, de mațele care amenințau să i se prelingă pe picioare dacă nu era

atent, iar dacă se întâmpla, atunci își auzea șeful urlând „Mama mă-sii de treabă, nu cumva să fi spart mașele, mai ales praporele, care este așa de subțire, că va fi jale!”, și trebuia să tacă mălc sub șuierătura de „Portughez tâmpit!” ce i se scuipa în față; Manuel dormea în patul de deasupra. Un apartament mai mare ar fi însemnat o chirie mai scumpă. Iar ei trebuiau să strângă bani pentru casa pe care începuseră s-o construiască în Portugalia.

Îl treziră în cele din urmă protestele lui Manuel.

„Și de ce, mă rog? Ana este destul de mare ca să se ducă și singură.

– Nu, vreau să te duci tu cu ea.

– Uite cum plânge... Ah, bebelușu’! Nu vreau să-mi pierd vremea cu un bebe.

– Terminați odată, că-l treziți pe José”.

Fu cât pe-aci să zică: „Prea târziu, au și făcut-o”. Chiar atunci, Manuel anunță:

„Bun, hai la băltoaca aia a ta”.

Care se afla în spațiul cu gazon uscat dintre blocuri. Cincizeci de centimetri de apă pe care administratorul îi schimba în fiecare zi. Copiii se puteau juca acolo, pe răspunderea părinților. Îl însoțise și el pe Manuel când acesta era mic, cu aceeași bunăvoință pe care Manuel o manifesta azi pentru sora lui: „Hai, mișcă-te atunci, și nu mai miorlăi”. José râse singur; cu aceleași cuvinte îl bruftuluisă și el pe Manuel, pe același ton. Încercă să adoarmă la loc, dar